

Költészet Napja, 2018

Pályaudvar váróterme. Két alig feltűnő, jelentéktelen külsejű férfi ül a velem szemközti padon. Egy javakorabeli és egy nála nem sokkal fiatalabb. Az idősebbik lába mellett, a földön, egy régimódi, viharvert bőrönd, a fiatalabb ölében meg egy hasasra tömött sportszatyor. Nyilván ők is a vonatuk indulására várnak. Olyan kicsi köztünk a távolság, hogy minden szavukat tisztán hallom. Azt latolgatják, vajon a járatuk már előre bejelentett, másfél órás késésével is kalkulálva eljuthatnak-e még idejében az úti céljukhoz. Aztán elhallgatnak, jó néhány percig egy szót sem szólnak. Végül, szinte már váratlanul, a fiatalabbik töri meg a hosszúra nyúlt csendet, minden külön bevezetés nélkül a dolgok közepébe vág.

– Most pedig szavazzunk arról, hogy melyik a legszebb magyar verssor – mondja.

– Nagy fába vágánk ezzel a fejszénket, nehéz lesz a végére jutni – feleli rá az idősebbik.

– Van időnk bőven.

– Ezt már sokan játszották előttünk, legjobb irodalmáraink is. Illyés például nevezetes *Petőfi*-könyvében az „Elhull a virág, eliramlik az élet” sorra szavaz, de azért, ha jól emlékszem, versenybe küldené Berzsenyinek ezt a sorát is: „Lassanként koszorúm bimbaja elvirít”.

– Füst Milán meg egy másik *Petőfi*-sorra esküdött: „Ó, lassan szállj és hosszan énekelj, haldokló hattyúm, szép emlékezet!”

Ezután, mintha elragadná őket a játék szelleme, szinte egymás szájából veszik ki a szót.

– Eszembe jut, hogy amikor egyszer összeakadtam az akkor már oroszlan Körmeit mutogató ifjú esszéistával, Belohorszky Palival, köztünk is hamar terítékre került ez a kérdés – mondja az idősebbik. – Ő nem volt hajlandó tágitani attól, hogy nincs szebb és megindítóbb Ady Endre verskezdő soránál: „Az Úr Illésként elviszi mind, kiket nagyon sújt és szeret...”

– Egy irodalmi esten állítólag egyszer Kormos Istvánnak is feltették ugyanezt a kérdést, és ő gondolkodás nélkül rávágta: „Nyújts feléje védő kart.”

– Ez inkább erős, mint szép.

– Nem olyan nagy a különbség köztük. De ha már itt tartunk, tegyük még azt is hozzá, mihez tartás végett, hogy az a *feléje* egyébként csakis a *föléje* alakváltozatban értendő, nem is lehetne másképp. Ez a fohász ugyanis az oltalom, az égisz, vagyis a pajzs képét idézi fel, és az csak ezen a módon védhet meg a fejre irányzott kardcsapástól.

– Ez már csak azért is fölöttébb valószínű, mert Kölcsey *e-ző* nyelvjárásban írt, bizonyosság rá ugyanebből a versből a *röpkedtek*, a *helyettek*, de talán még a *felette* is.

– Idézhetek neked egy másikat, nagy teret befogó sort is: „Plakátmagányban ázó éjjelek”.

- Pilinszky?
- Talált, sülyyed!
- Ezt is inkább erősnek mondanám, de annyi baj legyen. Ha jól meggondolom, én valójában mindig is azt kerestem a versben. Az erőt.
- És mit szólnál ahhoz a sorhoz, hogy – remélem, jól idézem – „Mind kinná torzul, ami nem lett kínból”? Néha az ilyen egy magba rántott tartalom is levezes bennünket a lábunkról. Ezt ugyan aligha fogja bárki is felemlíteni, mert egy kurzusköltő vetette papírra a sötét ötvenes évek elején, de attól még elsőrangú. Benjámin Lászlónak hívták. *Két évtized* című gyönyörű szerelmes versét pedig most legszívesebben egyvégtében felmondanám neked.
- Az én választottam sem jutott senkinek az eszébe. „Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyöngé ága.” Mikor idáig jutok a Radnóti-vers olvasásában, mindannyiszor a sírás fojtogat. Nem tudom, mi teszi ezt velem, talán ez a csupasz egyszerűség, de sosem tudom visszatartani a sírást.
- Ilyesmit sokszor csak egyetlen jól elhelyezett szó is tud okozni.
- Ha ez valóban így van, akkor én itt minden bizonnyal az *ág* jelzőjében, a *gyöngé* szóban fülelném le az elkövetőt. Egyedül ő lehet a tettes.
- Igen, a telibe talált, felcserélhetetlen szavak! Azok szinte egymagukban is mindent eldönthetnek a versben. Vegyük például kísérletképp a *Párisban járt az Ősz* című Ady-vers lezárását: „Itt járt s hogy itt járt, én tudom csupán nyögő lombok alatt.” Férköztess a *nyögő* jelző helyébe akármilyen másik szót, az egész vers tönkremegy tőle, menthetetlenül giccsé válik.
- Ebben a megvalósult formában viszont ez is a határán jár annak, hogy megrikásson.
- Nálam meg Aranynak ezen a során török el a mécses: „a szín erős, nem illik együvé”. Ehhez persze tudni kell a halott Petőfit megidéző szöveggörnyezetet is: „S döbbenve ismerék fel rajzomon / Egy-egy vonást, mit szellemujja von. // »Övé! Kiáltom, itt, ez itt övé: / A szín erős, nem illik együvé.«”
- Ha már Arany, hát ez a sor se kutya: „Ó álla halála vérmosta fokán.” Ezt valószínűleg az önmagától kipattanó belső rím teszi olyan hatásossá.
- Kitérhetünk éppenséggel a rímekre is, őket se hagyjuk petrezselymet árulni! Már csak azért se, mert úgy vélem, itt a legszembeszökőbb a minőségi ugrás, a költészet újabb meg újabb területfoglalása. Ma már a vers díszei olyan vakmerő vándorutat járnak be, amiről korábban álmodni sem mertünk volna. Veress Miklós *Vakügetés* című hatalmas versében például arra, hogy „katonabakancs”, a „boldogtalan s...” rímel.
- Mi tagadás, elég messzire jutottunk a Tinódi-féle *vala-valától*.
- Meg aztán vannak mindenféle más izgalmak és érdekességek is. Csak mostanában figyeltem föl arra, hogy még egy olyan egyszerű dolgot is, mint a rímelés, mennyire nem lehet merev szabályok közé zárni. Hogy vannak olyan rímek, amelyeknek a magánhangzók egyezése miatt tisztán össze kellene csengeniük, mégis képtelenül rosszak, még asszonáncnak sem válnak be, azt tudjuk. De hogy ennek a

reciproka is létezhet, az már valóban megérdemli a figyelmet. Vegyük példának ezt a József Attila-idézetet: „kis juhocska mondta – biztos / itt lakik a Jézus Krisztus”. Az én fülemben ez a rímpár tökéletesen összehangzik, holott itt a végmagánhangzók nem is egyeznek egymással.

– Igen, ez véletlenül úgy jó, ahogyan rossz, mert ezúttal meg, különös módon, éppenséggel a mássalhangzók egyezése viszi dűlőre a dolgot. Még a „biztos” *z*-je is aláveti magát a felsőbb akaratnak azzal, hogy engedelmesen *sz-szé* válik az ejtésben.

– A rímek háza táján nem kellene pártában hagynunk a szókezdő, betűrímnek is nevezett alliterációt sem! Nekem ugyanis már régóta a bögyömben van ez a kórusban magasztalt, már-már példának tekintett Babits-alliteráció: „Bús donna barna balkonon / mereng a bíbor alkonyon”. Itt a hangzás egyenesen ellene dolgozik, azt is mondhatnám akár, ellene fenekedik a mondandónak. Az eluralkodó *b* és *d* hangok dobütései szerintem cseppet sem alkalmasak a szándékolt melankólia kifejezésére.

– Magam is sokkal inkább egy szép Vörösmarty-alliterációt emelnék piederasztálra: „hű a haladékony időhöz”. Rabul ejt, hogy ezek a leheletszerű *b* hangok milyen észrevétlenül és finoman sugallják az idő elsuhanását!

– Már némileg érintettük, de ha nincs ellenedre, szívesen visszakanyarodnék legújabb vesszőparipámra, az úgynevezett hibákra. A készakarva elkövetett hibákról beszélek. Mostanában egyre többet foglalkoztat ez a kérdés. Itt van mindjárt Arany óriási versmondata: „Ötszáz, bizony, dalolva ment lángsírba velszi bárd”. Ilyen szórendi merényletre egy akadémikus vagy egy magyarul jól megtanult küllhoni soha nem vetemednék, még fejvesztés terhe mellett sem. Ámde tedd át a mondatot a nyelvileg helyes alakjába: „Ötszáz velszi bárd bizony dalolva ment a lángsírba” – és máris oda a varázs, a líra kipukkad, szimpla képaláírássá silányul. Hogyan eshet meg ilyesmi, mi dolog ez? Valami végső, magyarázhatatlan ok lappanghat ennek a legmélyén.

– Pedig efféle felforgatott szórendet már Zrínyinél is találunk. „Befed ez a kék, ha nem fed koporsó, / órák tisztességes csak légyen utolsó.”

– A második sorra gondolsz. Javítsuk ki talán? „Csak utolsó órák legyen tisztességes.” El is tiltánának mindjárt a helikoni berkek látogatásától!

– Én meg azt nem tudom megfejtetni, miért fogadom be minden ellenállás nélkül Babits egyeztetési hibáját. „Hozám már hűtlen lettek a szavak” – olvasható a *Jónás imájában*. Miért nem hördülök fel, miért tartom nagyon is üdvösnek ezt a grammatikai szabálytalanságot? Hiszen ezt minden tanító néni két pirossal is aláhúzná!

– Az sem érdektelen, amikor mi, befogadók vagy mi, könyvet kiadók követünk el éktelen hibákat. Félreolvasunk vagy sajtóhibákkal közlünk szövegeket, amelyek már örök időkre úgy maradnak. „Mi zokog, mint malom a pokolban?” – áll a *Vén cigányban*, azazhogy csak állna, mert a költő a „zokog” után nem tette ki a vesszőt, jelezvén, hogy a „mint” nem hasonlítást, hanem azonosítást vezet be. Természetesen a pokolban csak *malomként* zokoghat valami, ott semmiféle malom nincs, jeles

szavalóink mégis úgy mondják, mintha lehetne. De még maga Moldova György is beleesik a csapdába, amikor regényének a *Malom a pokolban* címet adja.

– Hogy Vörösmartynál maradjunk, őt akkor is csúnyán félreértik, amikor *A merengőhöz* című verse örvéen „kancsalul festett egék”-et emlegetnek. Nyilvánvaló, hogy nem az egeket festjük kancsalul, hanem a festett egékbe nézünk kancsalítva.

– Azok a fránya kis kitett vagy ki nem tett vesszőcskék! Ők a legtöbb baj és zűrzavar okozói. Kosztolányi *Hajnali részegségében* olvasom ezt a sort: „s mozgás, riadt csilingelés”. Én itt a vesszőt, élve a gyanúperrel, eggyel arrébb mozdítanám, hogy a sokkal meggyőzőbbnek tetsző „s mozgás riadt, csilingelés” kerekedjék ki belőle. Mi több, így, ezzel a hangsúlyozással hallottam is egyszer a vers valamelyik neves előadójától. Talán már sohasem tudjuk meg, mi az igazság, én mindenesetre ezt a jobbik változatot gondolnám autentikusnak.

– Hányszor hallottuk Vajda János sorát is így: „Csöndes szívem többé nem ég”. Pedig a „szívem” után vessző áll, következésképp a „csöndes” nem a „szívem” jelzője, hanem a „Csöndes szívem” tagmondat állítmánya.

– Mint ahogy Petőfinek sem a szíve ifjú, mint sokan gondolják, hanem a benne lakozó „lángsugarú nyár”, az jár ideje lelegején, épphogy átlépett ide a tavaszból, hiszen „még benne virít az egész kikelet”.

– Nekem hosszú évtizedeken át fejtörést okozott József Attilának egy szakasza. A Babitsot kiengesztelni szándékozó versében írja: „S hallottam, említ / az a szó isteneket, / kik nem hajolnak ezután neked. / Pedig / te nem szolgálsz többé nekik.” Az örületbe kergetett. Sehogy sem fért a fejembe ez a logikai sükettség. Mígnem aztán egy másik kiadványban viszontláttam ezt a verset, egy apró kis különbséggel. Ott a „te” szócskát kiemelten, dőlt betűkkel szedték. Mindjárt kivilágosodott az egész!

– Ezzel aztán alászállásunknak alighanem a végére értünk, ennél lejjebb már nemigen hatolhatnánk. A legszebb verssoroktól elindulva a felcserélhetetlen szavakon át szépen eljutottunk egészen az írásjelekig és még tovább, a szinte már anyagtalan hangsúlyozásig. Mintha egy atom elektronhéjától vándorolnánk befelé, a magon át egészen a részecskeparányok világába.

– Meg is kapnánk érte a magunkét az irodalomtudoroktól! Mit bakafántoskodunk mi itt a kiragadott részelemek körül, ennek nincs semmi értelme. Mire akarunk kilyukadni? Ezek így, csupaszon, önmagukban nem visznek el sehová, csakis a teljes szerkezeten, vagyis a vers egészén belül értelmezhetők, oda beágyazódva nyerik el létjogukat és tényleges funkciójukat.

– Vagyis a kis részletek bogarászása helyett jobban tennénk, ha legalább egy nagyobb, egybefüggő szakaszt vagy egy-egy strófát vennénk szemügyre, azok már akár képezhetnek is valamilyen érdemleges egységet.

– Felőlem játszhatjuk ezt is.

– Én meg boldogan csatlakoznék, van néhány emlékezetes strófa a tarsolyomban.

– Nem több, mint az enyémben. Vegyük mindjárt József Attilának ezt a versszakát: „Piros vérben áll a tarló / s ameddig a lanka nyúl, / kéken alvad. Sír az apró / gyenge gyp és lekonyúl. / Lágyan ülnek ki a boldog / halmokon a hullafoltok.

/ Alkonyúl.” Ilyen tökéletes strófát égen-földön nem lelek még egyet. Megbonthatatlan. Sem elvenni belőle, sem hozzátoldani nem lehet.

– Én viszont ugyanennek a költőnknek egy másik, sokkal kevésbé ismert versindításával rukkolnék ki. Azt bámulom benne, ahogyan a kitörő vihar képét a gabona aratásával egybejátszatja, kezdve a felvillanó kaszaél és a villámcsikázás rokon motívumával, majd pedig ahogyan kibontja, végigviszi az analógiát, mesteri kézzel, hétszentségpontosan illesztve össze a felkínálkozó hasonlóságok darabkáit. Olyan sokszor olvastam el ezt a szakaszt újra meg újra, hogy már kívülről is fújom: „Kaszák villannak az egen, / suhogó rendekben dől a zápor. / Nagy nyalábokban, szélesen / borul a szál, zizeg, aláhull. / És búzaszemekként a cseppek / tetőkön pattognak, peregnek.”

– Nemigen vallanék szégyent én sem ezzel a gyöngyszemmel: „Ideleln a város / villanya villog, / de fenn a nagy ég / száz csillaga csillog: / a villany a földi, / a csillag az égi, / a villany az új, / a csillag a régi.”

– Ha jól rémlik nekem, most Babits *Esti megérkezés* című versének záró strófáját daloltad a fülembé. Idézhetted volna akár az egészet is, irodalomtudásaink legnagyobb örvendezésére. Tartogatnék akkor erre egy figyelmet érdemlő filológiai adalékot.

Sajnos, ez volt az utolsó mondat tőlük, amit még tisztán hallottam. Nem mintha lezárták volna az eszmecsérét, de a fejünk felett megszólaló hangosbeszélő most már belerecsegett minden kiejtett szavukba. Az ő vonatuk érkezését mondhatta be a forgalomirányító, mert mindketten felpattantak a helyükről, és rohanást indultak a kijárat felé. A fiatalabb volt a fürgébb, ő csak egy könnyed mozdulattal hátára csapta a sportszatyrát, az idősebbnek viszont meggyúlt a baja a szemlátomást túlsúlyos bőröndjével. De még ekkor, már zihálva, nehéz menetelése közben sem állt be a szája. A másik meg válaszolt rá, heves taglejtések kíséretében magyarázott valamit. Az ablakon át még láttam, amint mindketten odaérnek a vagonukhoz. A fiatalabb ment elöl, ő kapaszkodott föl elsőként, hanem még mindig folyt belőle a szó, onnan, az utolsó lépcsőfokról hátrafordulva is elszántan mondta csak a magáét.

Lehet, hogy mégsem kellene felhagynunk minden reménnyel?

Handwritten text on a piece of paper, possibly a letter or document, written in a cursive script. The text is dense and covers most of the page. The paper appears aged and slightly stained. The handwriting is in a historical style, likely from the 18th or 19th century. The text is written in a cursive script, possibly a form of German or Dutch. The paper is folded at the top and bottom, and there is a small rectangular label at the bottom center of the page.

MANUSKRIPT
Buku Teks KUNYAN

ÉLIPSA